

Ἔθεν αἱ ἀκρόρειαι εἰσὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δημοσίων ἔργων καὶ τῆς δασονομίας πρόσφοροι πρὸς τὰ ζωτικὰ τῶν κατοίκων συμφέροντα.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἔποψιν δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ γραμμὴ τῆς ἀκρωρείας δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ μεγάλην ἀνάπτυξιν, διότι διὰ νὰ ἐπιτηρηθῇ δέοντως (la ligne d'observation) ἀπαιτεῖ μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐκτὸς ἐκείνων ὧν χρειαν ἔχουσι διὰ τὴν τακτικὴν ἀμύναν (défense tactique) καὶ τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὰς ἐφεδρείας, ἤτοι διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀμύναν (défense stratégique)· ὅτι δὲν πρέπει νὰ παρέχῃ πολλὰς διαβάσεις διὰ τῶν αὐχένων (cols, δερβενίων) καθέτους ἐπὶ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς. Πρέπει δὲ νὰ παρέχῃ εὐκόλον καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ὥρας τοῦ ἔτους συγκοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, διότι διὰ τούτων τῶν συγκοινωνιῶν δύναται τις νὰ φυλάττῃ τὴν χώραν κατέχων οὐχὶ ἅπαντα τὰ σημεῖα, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον πρὸς αἱ διάφοροι τῆς συγκοινωνίας ὁδοὶ συγκλίνουσι.

Μισογάγκειαι. Ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι τῶν νεωτάτων οὐδέποτε αὐταὶ ἐχρησίμευσαν ὡς ὄρια Ἐπικρατειῶν. Οὕτω π.χ. ἡ Ἥλις, ἡ Μεσσηνία, ἡ Λακωνία, ἡ Ἀρκαδία, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Ἀργολίς, ἡ Κορινθία, ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς, ἡ Λοκρὶς περιωρίζοντο ὑπὸ θέσεων, ἐν αἷς οὐδεμίᾳ ἀπαντᾶται μισογάγκεια.

Ἡ Ἑσθονία οὐδέποτε ἐθεωρήθη ὡς ἀπολήγουσα εἰς τὸν Πηνειὸν ὡς εἰς ὄριον.

Ἡ Ἥπειρος, διαθεομένη ὑπὸ πολυαρίθμων ποταμῶν, οὐδένα τούτων εἶχεν ὡς ὄριον.

Τὴν Μακεδονίαν οὐδεὶς ὥρισεν ὡς χώραν ἀποτερματιζομένην εἰς τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Στρυμόνα, τὸν Νέστον ἢ τὸν Ἀξιόν.

Τὴν Ἰουδαίαν περιωρίζεν ὁ Λίβανος καὶ ὁ Ἀντιλίβανος.

Αἱ ἐν τῇ Γαλιατίᾳ κτήσεις τῆς Ῥώμης ὑπερβάσαι τὸν Ῥοδανὸν ἐκέκταντο ὡς φυσικὸν ὄριον τὰ ὄρη Cevennes.

Ἡ τοῦ μεγάλου Καρόλου εὐρεῖα αὐτοκρατορία οὐδέποτε ἔσχεν ὡς ὄρια μῆτε τὸν Ἄλβιν (Elbe), μῆτε τὸν Δούναβιν, μῆτε τὸν Theiss, μῆτε τὸν Raab.

Ἡ Ἰσπανία ὡς ἐν Κράτος καὶ τὰ διάφορα Κράτη, ἅτινα ἀπετέλουν αὐτήν, οὐδέποτε εἶχον ὄρια τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς μισογάγκειας. Οὕτω λ.χ. οὔτε ὁ Ebre, οὔτε ὁ Guadalquivir, οὔτε ἡ Guadiana, οὔτε ὁ Duro, οὔτε ὁ Minho, οὔτε ὁ Xucar, οὔτε ἡ Segura ἐγίνοντο ποτὲ ὄρια τῶν βασιλείων τῆς Ἰσπανίας.

Ὁ Ναπολεὼν καίτοι βλέπων ἐξηνητημένους ὀπισθεῖν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ τὸ 1813, συμπυκνωμένους δὲ τοὺς ἀντιπάλους, ἀπέκρουσε τὸ ποτάμιον ὄριον, ὅπερ οἱ σύμμαχοι προὔτειναν τότε αὐτῷ κατὰ τὸ περιβόητον ἄλλ' ἀνωφελεὲς Συνέδριον τῆς Πράγας.

Τὴν μεγάλην Σινικὴν αὐτοκρατορίαν οὐδέποτε ὥρισεν ὁ ποταμὸς Ἀμούρ· γνωστὸν δ' ὅτι οἱ Σινεῖς ἔκτισαν τὰ περίπυστα Σινικὰ τεῖχη, ὅπως προσκλήσωνται σὺν τοῖς φυσικοῖς ὄρειοῖς συνόροις καὶ τεχνητὰ ἐμπόδια.

Ἐν ταῖς Ἰνδίαῖς οὐδέποτε ὁ Γάγγης ἐχρησίμευσεν ὡς ὄριον. Ἐν Ἰταλίᾳ ὡσαύτως, ὅτε ἦτο αὐτὴ διηρημένη εἰς διαφόρους Πολιτείας καὶ διάφορα Κράτη, οὐδέποτε οὐδεὶς ποταμὸς ὥριζε τινα ἐξ αὐτῶν, ἀπασῶν ἄλλα φυσικώτερα καὶ ὀχυρώτερα ὄρια κεκτημένων.

Καὶ ἡ παρούσα δ' ἐν γένει κατάστασις τῆς Εὐρώπης εἶναι τοιαύτη (πλὴν ἐξαιρετικῶς τοῦ κάτω Δουνάβεως), ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν Κρατῶν αὐτῆς περιορίζονται ὑπὸ ὅλων ἀλλοίων ὀρίων παρὰ τὰ τῶν μισογάγκειων.

ΠΑΝΟΣ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΑΝΗΣ.

Η ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΙ Ο ΖΟΛΑ

Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπαρχιώτην.

Τῆς ΚΥΡΙΑΣ Χ **, εἰς Σύρον.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 26 Νοεμβρίου 1879.

Ἀγαπητέ μου φίλε,

Πλήττεις, λέγεις, φοβερὰ εἰς τὴν μοναξίαν σου, καὶ θέλεις διασκέδασιν. Χασμαῖσαι ἀπὸ πρωῆς μέχρις ἐσπέρας· ἐβαρύνθης ν' ἀναγινώσκῃς τὰ τιμολόγια τῶν ἀνταποκριτῶν σου καὶ τὰ δελτία τῶν εὐρωπαϊκῶν χρηματιστηρίων, ἀπέκαμες σπουδάζων τὰ πρωτόκολλα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων περὶ τοῦ ὀροθετικοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος καὶ ἀναμένων τὴν λύσιν του, ἵνα εὐφρανθῇ τέλος ἡ διψῶσα πατριωτικὴ σου καρδιά, καὶ θέλεις νὰ πληρώσῃς κἀπως τὰς παραδόξως κενὰς ὥρας τῆς πολυασχόλου αὐτῆς σχολῆς σου, καὶ ζητεῖς νὰ σοῦ στείλῃ ἐξ Ἀθηνῶν εὐάρεστόν τι ἀνάγνωσμα, ἐλαφρὰν τινα ψυχαγωγίαν τῆς θυμοβαροῦς σου ἀνίας. Δὲν ἀρκεῖσαι δὲ μόνον εἰς τὴν περιπαθῆ καὶ συγκινητικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ νοσήματός σου, ἀλλὰ καὶ δορίζεις μόνος σου τὸ ἱατρικόν. Τύπος ἱκανῶς περίεργος ἐμπειρικοῦ ἱατροῦ, δοκιμάζοντος τὰ ἱατρικά του ὄχι μόνον εἰς ζῆνους, in anima vili οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐαυτοῦ του, ὑποδεικνύεις σὺ αὐτὸς τὰ μέσα τῆς θεραπείας. Διστάζεις, εἶνε ἀληθές, ἀλλὰ πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι ὁ δισταγμός σου εἶνε φαινόμενος μόνον καὶ καθ' ὑπόκρισιν. ἤκουσες, μοι γράφεις, ἄπειρα περὶ τοῦ περιωνύμου Ζοῦλα καὶ τῶν ἔργων του, ἅτινα καθ' ἐκάστην ἀνὰ μυριάδας ἀρπάζουσιν οἱ παρισινοί, νωπὰ ἔτι καὶ μυρίζοντα τυπογραφικὴν μελάνην, ἀπὸ τῶν βιβλιοπωλείων τὰς θυρίδας. Ἀνέγνωσες τόσα καὶ τόσα περὶ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς φυσιολογικῆς σχολῆς, τῆς école naturaliste, ἤτις, — σημείωσαι καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν γνωρίζεις, διότι εἶνε νέον πρόσφατον, τὸ ὁποῖον αὐτὴν μόλις τὴν ἐβδομάδα

μᾶς ἔφθασεν ἐκ Παρισίων, — δὲν ὀνομάζεται πλέον οὕτω, ἀλλὰ λέγεται *nana naturaliste*, μετὰ τὴν τεραστίαν ἐπιτυχίαν τῆς *Nana*· ὥστε κατέλαβε καὶ σὲ ἡ σατανικὴ ὄρεξις νὰ δοκιμάσῃς τὸν καρπὸν τῆς γνώσεως, νὰ αἰσθανθῆς εἰς τοὺς δδόντας σου τὴν εὐάρεστον ἐκείνην αἰμωδιάσιν τοῦ δξυνοῦ μήλου τῆς Εὐᾶς, καὶ θέτων αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν περίεργον δάκτυλόν σου ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν, νὰ μυηθῆς ἰδίαις αἰσθήσεσι τὰ παράδοξα αὐτὰ Ἐλευσίαια, ἅτινα πολὺ φοβεῖσαι, λέγεις, ὅτι μέλλουσι νὰ μεταβάλωσιν ἐντὸς ὀλίγου τὴν φιλολογικὴν ὄψιν τοῦ αἰῶνος, καὶ νὰ παρατρέψωσιν ἐπὶ νέαν κοίτην τὸ ρεύμα τῆς συγχρόνου διανοητικῆς παραγωγῆς. Ἐπεθύμεις λοιπὸν — κ' ἐδῶ ἀρχίζουσιν οἱ ἀστείοί σου καὶ προσπεποιημένοι δισταγμοί, ν' ἀναγνώσῃς καὶ σὺ κανὲν ἔργον τοῦ *Zola*, τοῦ νεαροῦ αὐτοῦ αἰρεσιάρχου, ὃν συγκατανεύουσιν οἱ θαυμασταὶ καὶ ὄπαδοί του νὰ ὀνομάσωσι μαθητὴν τοῦ *Balzac*, μόνον καὶ μόνον ἵνα κηρύξωσιν αὐτὸν ἀνώτερον τοῦ διδασκάλου. ἠθέλεις ν' ἀναγνώσῃς κανένα τὸμον τῆς σειρᾶς τῶν *Rougon-Macquart*,... τὸ *Assommoir* παραδείγματος χάριν — δὲν μοῦ σημειώνεις ὅμως, ἂν γαλλιστὶ ἢ ἑλληνιστὶ, διότι δὲν γνωρίζεις ἴσως, ὅτι ἡμεῖς ἐδῶ τὸ μεταφράζομεν καὶ τὸ μεταφράζομεν μάλιστα καὶ αὐτοκτονεῖον. Ὁὰ ἦσο δ' εὐτυχῆς — δὲν τὸ λέγεις ἀπὸ ἐντροπῆν σου, ἀλλὰ σὲ μαντεύω, ἀρσενικὴ Εὐᾶ! — ἂν κατώρθωνα νὰ σοῦ στείλω τοὺς ἐκδεδομένους ἀριθμοὺς τοῦ *Voltaire*, διὰ νὰ λιχνεύσῃς, ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Λουκιανός, περὶ τὰ σκανδαλώδη θέληγητρα τῆς *Nana*, ἅτινα ἀποκαλύπτονται ἀπὸ δύο ἡδὴ ἑβδομάδων καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας τῶν Ἀθηνῶν, χάρις εἰς τὴν ἐπαινετὴν ἐτοιμότητα τῆς ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας. Μ' ἀφίνεις ὅμως οὐχ ἤττον ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξω ὅ,τι μ' ἀρέσκη καὶ νὰ σοῦ στείλω ὅ,τι θέλω· ἐπιθυμεῖς δὲ πρὸ πάντων νὰ σοῦ εἶπω τὴν γνώμην μου περὶ τῶν προϊόντων ἐκείνων τῆς φυσιολογικῆς, ἢ φωτογραφικῆς κάλλιον σχολῆς, ὡς τὴν ὀνόμασεν εὐφυῆς Ἕλλην δημοσιογράφος, καί, πρὶν εἰσελθῆς εἰς Μινωταύρου τὸ σπήλαιον, ζήτηεῖς, ὡς γνήσιος τοῦ Θεσέως ἀπόγονος, τῆς Ἀριάδνης τὸν μίτον.

Σ' εὐχαριστῶ, φίλε μου, διὰ τὴν καλὴν σου ὑπόληψιν, ἀλλὰ δὲν σ' εὐχαριστῶ καὶ διὰ τὴν ἐντολήν σου. Μὴ ἀπορήσῃς δὲ διὰ τὴν ἀντίφασιν αὐτὴν, διότι πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι, ἂν ἐκτελέσω τὴν ἐντολήν σου, θὰ μεταβάλω ἴσως ἢ θὰ κλονίσω τὴν ὑπόληψιν ἐκείνην. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει, ἂν ἐκτελέσω τὴν ἐντολήν σου, θὰ τὴν ἐκτελέσω κατὰ τὸ ἦμισυ μόνον. Ὁὰ σοῦ στείλω γνώμην καὶ κρίσιν — ἄφθονον καὶ πρόχειρον ἐν Ἀθήναις τὸ ἐμπόρευμα, — ὅχι ὅμως καὶ βιβλία. Ἄν δὲ μὲ ἀναγνώσῃς, καὶ ἐλπίζω νὰ μ' ἀναγνώσῃς μέχρι τέλους, θὰ παραδεχθῆς καὶ σὺ, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ σοῦ στείλω καὶ τὰ δύο

συγχρόνως· ἢ ἔπρεπε νὰ σοῦ στείλω βιβλία χωρὶς γνώμην, ἢ γνώμην χωρὶς βιβλία. Πρῶτῃ μισα τὸ τελευταῖον, καὶ νομίζω ὅτι πράττω ἔργον εὐσυνειδήτων ἀνθρώπου, εἰς τοῦ ὁποῖου τοὺς ὤμους ἔθηκε βαρὺ *charge d'ame* ἢ φιλικὴ σου ἐμπιστοσύνη.

Τί πρᾶγμα εἶνε, μ' ἐρωτᾶς, ἡ περιλάλητος αὐτὴ φυσιολογικὴ σχολή, περὶ ἧς τοσαύτη γίνεταί σήμερον ἢ τύρβη εἰς ὅλον τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον; Θέλεις τὴν γνώμην μου καθαρὰν καὶ σύντομον; Ἰδοῦ. Ἡ σχολὴ αὐτὴ οὐδὲν ἄλλα εἶνε, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἢ ἡ ἐσχάτη τῆς παρακμῆς ἀκμή, ἂν ἀληθεύῃ, — καὶ ἀληθεύει, σημείωσαι, — ἡ λέξις *décadence*, διὰ τῆς ὁποίας ὁμόφωνοι πάντες οἱ σύγχρονοι σπουδαῖοι κριτικοὶ χαρακτηρίζουσι τὴν σημερινὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σοῦ ἀρκεῖ βέβαια, καὶ ἔχεις δίκαιον· θέλεις κάπως πρακτικώτερον καὶ μᾶλλον συγκεκριμένον τὸν ὄρισμόν. Θέλεις νὰ μάθῃς ποῖα ἢ ἐπιβολὴ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς φυσιολογικῆς αὐτῆς σχολῆς; θέλεις νὰ μάθῃς τί ζητεῖ αὐτὴ καὶ τί κάμνει, πόθεν ἀνεχώρησε καὶ ποῦ βαδίζει. Ἰδοῦ καὶ εἰς τὰ ἐρωτήματά σου ταῦτα ἡ ταπεινὴ μου ἀπάντησις. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς συγχρόνου γαλλικῆς μυθιστοριογραφίας — διότι εἰς τὸ μυθιστόρημα πρὸ πάντων ἐνέσκηψε μέχρι τοῦδε ὁ φιλολογικὸς οὗτος λοιμὸς — βᾶσιν του κυρία καὶ ἀρετηρίαν ἔχει τερατώδη τινὰ παρανόησιν μεγάλης αἰσθητικῆς ἀληθείας. Εἶνε ἀναντίρρητον σήμερον καὶ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ἀπαραίτητον προσὸν παντὸς ἀληθινοῦ καλλιτεχνήματος εἶνε ἡ ἀλήθεια. Ποίησις καὶ ψεῦδος, καλλιτεχνία καὶ ψεῦδος εἰσὶν ἀσυμβίβαστα πλέον πράγματα εἰς τὸν σημερινὸν αἰῶνα, ὅτε παρῆλθεν ὁ συρμὸς τῶν πρὸς τὴν σελήνην στεναγμῶν καὶ τῶν μετὰ τῶν κυπαρίσσω διαλόγων, οἵτινες κῦφραναν ἄλλοτε καὶ κατεγοήτευσαν τοὺς πατέρας ἡμῶν καὶ τοὺς πάππους. Ἄν ὅμως τέχνη θὰ εἰπῇ ἀλήθεια, παντάπασιν δὲν σημαίνει τοῦτο, ὅτι ἀλήθεια θὰ εἰπῇ τέχνη. Καὶ ἂν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τῶν ἰδανικῶν ἰδανικώτατοι, ὅτι αἰσθημα ψευδές, χαρακτῆρες ψευδεῖς, ψευδῆς παράστασις ψευδῶν πραγμάτων δὲν ἀποτελοῦσι καλλιτέχνημα βιώσιμον οὐδ' ἄξιον τῶν ὀνομάτων του, οὐδεὶς ὅμως ἐπίσης, ὀρθῶς φρονῶν, ἀπροκατάληπτος καὶ πάσης φιλολογικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς φαρτρίας ξένος, δύναται νὰ παραδεχθῆ, ὅτι μόνη ἢ ἀλήθεια καὶ ὅλη ἢ ἀλήθεια, κατὰ τὴν ὤμην φράσιν τῶν ποινικῶν νόμων, εἰς τὸ θέμα καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς γνησίας τέχνης. Ἀλλὰ τοῦτο δυστυχῶς παρεδέχθησαν καὶ ἀνεκέρυξαν ὡς νόμον αἰσθητικὸν οἱ δειλοὶ μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς ἀλλ' ἀπτώητοι πλέον καὶ αὐτάρκεις σήμερον ἱεροφάνται τῆς φυσιολογικῆς σχολῆς, καὶ ἐκ τῆς διανοητικῆς ταύτης νόσου ἐτέχθησαν τὰ

φιλολογικά τέρατα, ἅτινα ὀφείλει ἀπὸ δέκα καὶ δεκαπέντε ἤδη ἐτῶν ἡ Γαλλία εἰς τὴν ὑστερικὴν φαντασίαν τοῦ Flaubert καὶ τῶν Goncourt, τοῦ Feydeau καὶ τοῦ Zola, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Alphonse Daudet. Ἐκλείσαν οἱ νεαροὶ σχολάρχαι πρὸ τῆς φαντασίας πάντα τὸν ἰδεώδη κόσμον, ἀπηγόρευσαν εἰς αὐτὴν οἰανδήποτε πρὸς τὰ ἄνω πτῆσιν, καὶ προγράψαντες ἀμειλίτως πᾶν ὅ,τι περιφρονητικῶς ἀποκαλοῦσι b l e u, ὡς ὁ ἥρωες κωμωδίας τινὸς τοῦ Octave Feuillet — ὁ Montjoye νομίζω — ἔχειραν τὰς πτέρυγας τοῦ δημιουργοῦ πνεύματος, μετέβαλον αὐτὸ εἰς χῆνα οἰκόσιτον, καὶ τὸ ἔκλειταν ἐντὸς τοῦ ὀρνιθῆνος, ὅπου ὄλον τὸν πέριξ ὀρίζοντα πληροῦσι φυσικῶς καὶ φυσιολογικῶς. . . ὄνθος μόνον καὶ σκύβαλα.

Ἐκ τούτων ἐννοεῖς, φίλε μου, ὅποια εἰσὶ γενικῶς τὰ θέματα τῶν ἔργων των, ὅποιος ὁ κόσμος ὃν ἰδίως ἀσμενίζουσιν, ὅποια τ' ἀντικείμενα ὅσα εὐχερέστατα περιγράφουσι, τὰ αἰσθήματα εἰς ὧν τὴν ἀνάλυσιν ἀρέσκονται, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῆ ἦν εὐχαρίστως λαλοῦσι. Καταγώγια μεθύσων καὶ ὀλέθρων, ἀσυλα φαυλότητος, οἴκοι ἀπωλείας, κυβεῖα χρημάτων καὶ τιμῆς : τοιαῦτα εἰσὶ τὰ συνήθη τῆς περιγραφικῆς των φαντασίας διαιτήματα. Οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν, οἵτινες μόνον μετὰ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων εἶχον ἄλλοτε γνωριμίαν, ἐγένοντο οἱ προσφιλεῖς ἥρωες τῆς νέας σχολῆς, τὰ αἰσθήματα καὶ φρονήματα τῶν ἀπετέλεσαν εὐρὺ κερδοφόρον μεταλλεῖον διὰ τὸν νεοφύτου ἱεροφάντας τῆς, καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν, αἱ χειρονομίαι των καὶ ἡ γλῶσσά των ἀντικατωπρῆσθησαν ἐν πάσῃ φωτογραφικῇ πιστότητι ἐντὸς τῶν περιλαλήτων ἐκεῖνων μυθιστορημάτων, ἅτινα κατήντησαν νὰ σκανδαλίωσι καὶ σοῦ τοῦ τιμίου οἰκογενειάρχου τὴν περιέργειαν.

Μὴ δὲ τυχὸν ὑποθέσης, ὅτι τῆς φιλολογικῆς αὐτῆς πανώλους, ἥτις λυμαινεται σήμερον τὴν Γαλλίαν, ἀφορμὴ καὶ μόνη ὑπῆρξεν ἡ ἀνεπίγνωστος ἢ καὶ σκόπιμος ἴσως παρανόησις τῆς μεγάλης ἐκεῖνης αἰσθητικῆς ἀληθείας περὶ ἧς ἔλεγον πρὸ μικροῦ. Ὁχι· συντέλεσε πιθανῶς καὶ τοῦτο εἰς ἐπώασιν τῆς νόσου· ὅ,τι ὅμως, νομίζω, ἀνέπτυξεν αὐτὴν εἶνε ἡ παντελῆς παραγωγικὴ ἀνικανότης, ἡ διανοητικὴ οὕτως εἰπεῖν ἀσυλληψία τῶν συγγραφέων, οἵτινες ὑπῆρξαν τὰ πρῶτά τῆς θύματα. Μὴ δυνάμενοι νὰ παραγάγῳσι τι ἀφ' ἑαυτῶν, ἐπεβάλλοντο ν' ἀντιγράψωσι, καὶ ἀντέγραψαν ἀληθῶς τὴν φύσιν καὶ τὴν πραγματικότητα. Συναισθανόμενοι προδήλως, ὅτι ἡ ἠγκυλωμένη οὕτως εἰπεῖν διάνοιά των μάτην ἤθελε κοπιᾶσαι, προσπαθοῦσα ν' ἀναμορφώσῃ εἰς καλλιτεχνικὴν τελειότητα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τὰς σκηνὰς καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ μάτην ἤθελεν ἀγωνισθῆ, κατὰ τὰς ἀληθείς τῆς ἀληθοῦς τέχνης ἀπαιτήσεις, νὰ ἐμφυσήσῃ τὴν ζωὴν τῆς καθόλου ἀληθείας εἰς τὴν ἐπὶ μέρει ἀλήθειαν,

καὶ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὴν οὕτω ἀπὸ πραγματικῆς ἀληθείας εἰς ἀλήθειαν καλλιτεχνικὴν, προὔτιμηνσαν νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἀπλῆν περιγραφὴν τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, καὶ τὴν περιγραφὴν αὐτὴν ἐκέρυξαν τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς νέας φιλολογικῆς θρησκείας, ἧς καὶ ἐχειροτόνησαν αὐτοὶ ἐαυτοὺς μύστας καὶ λειτουργοὺς.

Ἐλησμονήσαν, βλέπεις, καὶ τοῖς ἐσύμφερε προφανῶς νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι τῆς τέχνης ἀποστολὴ δὲν εἶνε ν' ἀντιγράψῃ μέχρι δουλικῆς πιστότητος τὴν πραγματικότητα, οὐδὲ ν' ἀποταμιεύῃ εἰς τὰ ἔργα τῆς πᾶσαν τὴν πεζότητα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, οὔτε ν' ἀντανακλᾷ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν κοινὴν καὶ ἀξέστον καὶ ἀκάθαρτον ὄψιν, οὔτε νὰ μεταβάλληται εἰς κάτοπτρον, ὅπου ν' ἀναγνωρίζῃ ὁ θεατῆς τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπρέτου του, τῆς πλυντριάς του, τοῦ καπνοδοξακαθαριστοῦ του, ἢ καὶ ἄλλων, πλειότερον μὲν ἴσως καθαρῶν ἀλλ' ὀλιγώτερον βεβαίως σεμνῶν προσώπων, μεθ' ὧν ἔτυχέ ποτε νὰ κάμῃ γνωριμίαν. Παρηγνώρισαν, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἠθέλησαν νὰ παραγνωρίσωσιν, ὅτι ὁ καλλιτέχνης δὲν εἶνε ἀντιγραφεὺς, οὐδὲ ἡ ζωγραφικὴ φωτογραφία. Πρὸς τί τότε ἡ τέχνη, καὶ ποία τῆς ἡ ἀνάγκη καὶ ποῖός τῆς ὁ σκοπός, ἀφοῦ ὑπάρχει ζωντανὴ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, πολὺ βεβαίως ἀληθεστέρα καὶ πολὺ πάσης φωτογραφίας προτιμωτέρα, ἢ πραγματικότης; Μὴ τυχόν, ἔν' ἀπαθανάτισῃ τὴν φλυκταινώδη μορφήν τοῦ κουρέως σου, ἢ τὸ πλάδαρον πρόσωπον τῆς μαγειρίσσης μου, ἢ τοὺς μελανοστίκτους καὶ ῥυπαροὺς βραχιόνας τοῦ ὀδοκαθαριστοῦ; Ὁχι, βεβαίως. Ὁ τὴν δημιουργὸν δύναμιν ἐμφυσήσας εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου δὲν τὴν ἐνεσφύσῃ πρὸς τοῦτο, οὐδὲ θὰ κατορθώσῃ ποτὲ ὁ διασημώτατος τῶν φωτογράφων, ὅσον στιλπνὸς καὶ ἂν ἦνε τῶν φωτογραφιῶν του ὁ χάριτης, ὅσον τιτλοφόρος καὶ ἂν ἦνε ἡ θύρα του, ὅσον ὑψηλὸν καὶ ἂν ἦνε τὸ μέγαρον του, νὰ ὀνομασθῇ καλλιτέχνης.

Ἀλλὰ διατί, θὰ μ' ἐρωτήσης ἴσως, ἀφοῦ θέλουσιν οἱ τῆς νέας σχολῆς θιασῶται νὰ περιγράψωσι τὸν πραγματικὸν κόσμον, περιορίζονται, ὡς ἔλεγον ἀνωτέρω, εἰς περιγραφὴν ἀποτροπαίων κυρίως καὶ βδελυρῶν σκηνῶν, θεαμάτων ἀηδῶν καὶ προξενούντων αὐτόχρημα ναυτίαν, ἀντικειμένων ὧν ἐνώπιον δὲν δύναται τις νὰ παρέλθῃ εἰμὴ κλειῶν τὴν ῥῖνά του καὶ θλίβων τὸν στόμαχόν του; Αὐτὴν ἄρα γε μόνον τὴν ὄψιν ἔχει ὁ πραγματικὸς κόσμος; Κακοῦργοι μόνον καὶ μέθυσοι καὶ προῶλεις καὶ πλάσματα ἐκπεπτωκότα ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ; Κοπρῶνας μόνον καὶ μιάσματα, ἀμάρας μόνον καὶ ἀκαθαρσίας, ἔκκη καὶ σαπρίαν μόνον, βόκη καὶ σκύβαλα καὶ οὐδὲν ἄλλο περιέχει ὁ κόσμος οὗτος; Ὁχι, βεβαίως· ἔχει καὶ τι ἄλλο τὸ σύμπαν αὐτό, οὔτινος τὴν φωτογράφησιν ἐπεχείρησεν ὁ Zola καὶ οἱ ἑταῖροί του. Ἐχει καὶ τὴν ἰλαρὰν του ὄψιν· ἔχει καὶ οὐρανόν, καὶ

χλόην και ἥλιον· ἔχει και τιμίους ἀνθρώπους, νιπτομένους τὴν ὄψιν και τὰς χεῖρας, μὴ κλέπτοντας, μηδὲ μεθυσκομένους, μηδὲ διανυκτερεύοντας εἰς καταγῶγια ἀκατονόμαστα· ἔχει και γυναῖκας ἀξίας ἀγάπης και σεβασμοῦ, ὧν θέλγει τὸ μειδίωμα και συγκινεῖ ἡ γαλιά· ἔχει και αἰσθημάτων ὁ κόσμος οὗτος εὐγενῆ, και πράξεις δυναμένας νὰ ἐμπνεύσῃσι καλλιτέχνην, και πόθους οὐχὶ χαμαιπετεῖς, και πάθη βεβαίως, ἀλλ' οὐχὶ πάντα κτηνώδη οὐδὲ πάντα ἀπόβλητα. Διατί λοιπόν, ἐπαναλαμβάνεις, ἀπέκλεισαν ταῦτα πάντα τοῦ καλλιτεχνικοῦ των πεδίου οἱ φιλολογικοὶ φωτογράφοι, και ἔστησαν τὴν εἰκαστικὴν αὐτῶν μηχανὴν ἀπέναντι τοῦ βορβόρου μόνον και τῶν τελμάτων; Μὴ τοι τυχὸν εἶνε τοιαύτη ἡ γαλλικὴ κοινωνία, ἣν περιγράφουσιν; Ὅχι· ἀναντιρρήτως ὄχι. Ὁμόφωνος μέχρι τοῦδε διαμαρτυρήθη κατὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἡ κριτικὴ τῆς Γαλλίας, και δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἦνέ τις τυφλὸς αὐτῆς ἐπαινήτης, ἵνα ἰσχυρισθῇ τὸ ἐναντίον. Ὅσον και ἂν ἦνε, και εἶνε βεβαίως διεφθαρμένη σήμερον ἡ σύγχρονος παρισινὴ κοινωνία, δὲν κατήντησεν ὅμως ἀκόμη εἰς τοσοῦτον καταπτώσεως βάθος, οὐδὲ μετεβλήθη εἰς ὄμιλον μεθύσων, ἀργῶν, κλεπτῶν και δολοφόνων, εἰς σμῆνος συντεταγμένον μαυλιζομένων και μαυλιστῶν, εἰς κόσμον εὐωχητῶν και κραιπαλῶντων, ὁποῖους εἰκονίζουσιν ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπεθύμησες νὰ ἀναγνώσῃς. Ἀλλὰ τότε λοιπόν—θὰ προσθέσῃς και ἔχεις δίκαιον—ἡ φοβερὰ τῆς λοιμώδους αὐτῆς φιλολογίας ἐπιτυχία σημαίνει, ὅτι οἱ ἀναγνώσται τοῦ Zola και τῶν συντρόφων του, οἱ συνωστίζόμενοι πρὸ τῆς θύρας τῶν βιβλιοπωλείων, ἵνα προαρπάσῃσι τὸ Assommoir και τὰ φύλλα τῆς Nana, ἀρέσκονται βεβαίως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ῥυπαρῶν ἐκείνων και ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ναυτιωδῶν σελίδων, ὅτι ἡ νοσηρὰ των περιέργεια καταπίνει ἄπλαγτος τὸ παρατιθέμενον δριμύ ἔδεσμα, ὅτι ὁ δυσπαθὴς αὐτῶν οὐρανίσκος γαργαλίζεται εὐαρέστως ὑπὸ τῆς assa foetida, ἣν ἐκ τῆς φιλολογικῆς των χύτρας κενώνουσι καθ' ἡμέραν οἱ πρωτάρχει τῆς νέας σχολῆς, και ὅτι τέλος πάντων διὰ τοῦτο και μόνον γράφουσιν οὗτοι, διότι ἀγοράζουσιν ἐκεῖνοι.

Ναί, φίλε μου· ναί, δυστυχῶς, και ὁ λόγος οὗτος εἶν' ἐπίσης μία τῶν κυριωτάτων τῆς νόσου ἀφορμῶν. Τὸ πρᾶγμα, ὡς βλέπεις, λαμβάνει μορφὴν καθαρᾶς κερδοσκοπικῆς ἐπιχειρήσεως, κανονιζομένης ὑπὸ τοῦ ἀδιαπτώτου οικονομικοῦ νόμου τῆς ζητήσεως και τῆς προσφορᾶς. Οἱ μάγειροι παρασκευάζουσιν ὅ,τι ἀρέσκει εἰς τοὺς πελάτας των, οἱ πελάται καλοπληρῶνουσιν ὅ,τι παρασκευάζουσιν οἱ μάγειροι, και ἀμφότεροι μένουσιν εὐχαριστημένοι. Αὐτῶν πληροῦται τὸ βαλάντιον, και ἐκείνων πληροῦται ὁ

στόμαχος. Νόσου ἐνδεχομένης ἐκ τοιούτων ἐδεσμάτων δὲν ὑπάρχει φόβος. Τοιοῦτοι στόμαχοι δὲν νοσοῦσι πλέον, διότι ἐνόσησαν ἤδη πάσας τὰς νόσους, και ἄσμενοι θὰ κατέπινον οἰασθῆποτε φαρμακευτρίας παρασκευάσμα, ἥρκει μόνον δι' αὐτοῦ νὰ ἐρεθισθῶσι κάπως τὰ παραλυτικὰ των αἰσθητήρια. Ἄλλως δέ, μὴ λησμονῆς, ὅτι ὅσον και ἂν πολιτισθῇ και μορφωθῇ διὰ τῆς παιδεύσεως τὸ πολιτικὸν ἐκεῖνο ζῶον, ὅπερ ἐκάλεσεν ἄνθρωπον ὁ Ἀριστοτέλης, μένει ὅμως ζῶον πάντοτε, περισσότερο ἢ ὀλιγώτερον, και εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς καρδίας και τῆς ψυχῆς αὐτοῦ φωλεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατάλοιπόν τι κτηνώδες, ὅπερ πνίγουσι συνήθως και συγκαλύπτουσιν ἡ μόρφωσις και ἡ ἀνατροφή, ἡ διδασκαλία και ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη, σπανιώτατα ὅμως και ἐκρίζουσιν ἐντελῶς. Τὸ μέρος δ' αὐτοῦ τοῦ ζώου, ὅπερ—σημειῶσαι και τοῦτο—εἶνε μὲν συνήθως περισσότερο εἰς τὰ κατώτερα τῆς κοινωνίας στρώματα, ἀλλὰ δὲν εἶνε πάντοτε και ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀνώτερα, διαθρύπτεται φυσικῶς και θωπεύεται και εὐχαριστεῖται ὅπως δῆποτε ἀπὸ ἐντυπώσεων κτηνωδῶν, και εὐφημεῖ τοὺς παρέχοντας αὐτῷ τὸ ἀπηγορευμένον μὲν καλλαισθητικῶς και ἡθικῶς ἀλλὰ κνίζον ὅμως πάντοτε ὄψον, τὸ ἐρεθίζον τὴν γεῦσιν και ἀνοῖγον οὕτως εἰπεῖν τὴν ὄρεξιν. Ἐπὶ τῶν κτηνωδῶν αὐτῶν ὀρέξεων ἐκερδοσκοπήσαν οἱ μύσται τῆς νέας φιλολογικῆς θρησκείας ἐν Γαλλίᾳ, και τὴν κερδοσκοπίαν αὐτῶν ἔστειψεν ἐπιτυχία τερατώδης και πάσης των προσδοκίας ἀνωτέρα. Ἴνα τὴν ἀναλογισθῆς, ἀρκεῖ μόνον νὰ σοῦ σημειώσω ὅτι ὁ Voltaire πωλεῖ 475 χιλιάδας φύλλων, ἀφ' ὅτου ἤρχισε τὴν δημοσίευσιν τῆς Nana.

Ἀλλὰ τί συγγραφεῖς λοιπόν, τί καλλιτέχνηναι, τί μυθιστοριογράφοι εἶνε αὐτοὶ—θὰ μοῦ παρατηρήσῃς βεβαίως πάλιν—, οἵτινες, ἀντὶ ν' ἀνοίγῃσιν αὐτοὶ τὴν ὁδὸν εἰς τὰ πλήθη, παρακολουθοῦσι τοῦναντίον τὸν ὄχλον, και φέρονται ὑπ' αὐτοῦ ἀντὶ νὰ τὸν φέρῃσι, και κύπτουσι δουλικὸν τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ποσοῦ, ἀντὶ νὰ ἐπιδρῶσιν αὐτοὶ ἐπ' ἐκεῖνον; Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ, ἀπλοῖκῃ μου ἐπαρχιώτα, εἶνε τοιοῦτοι ὁποῖοι ἀναφαίνονται πανταχοῦ και πάντοτε, ὁσάκις και ὅπου, κρίμασιν οἷς οἶδε κύριος, κατισχύσῃ ἔν τινι κοινωνίᾳ ἡ ὕλη τοῦ πνεύματος, και τὸ ποσὸν τοῦ ποιοῦ. Εἶνε γνήσιοι ἀδελφοὶ ἐκείνων, οὗς ἐμόρφωσε πάντοτε κατ' ἰδίαν αὐτῆς εἰκόνα κοινωνία διεφθαρμένη και ἀπόκορος, οὐδένα ὑπολαμβάνουσα σκοπὸν ἄλλον τοῦ βίου ἢ τὴν ἡδονὴν και τὴν ἐκ παντὸς τρόπου ἀπόλαυσιν, ἀξιούσα νὰ δουλεύωσιν αὐτῇ πρὸς τοῦτο πᾶσαι τοῦ ἔθνους αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις, και κάμπτουσα οὕτω ὑπὸ τὸν σιδηροῦν τῆς βιωτικῆς ἀνάγκης ζυγὸν πάντα ἐκεῖνα τὰ ὑστερικά και ἄγωνα πνεύματα, πάν-

τας εκείνους τούς έρμαφροδίτους χαρακτήρας, πάντα εκείνα τὰ φιλολογικὰ ήλιοτρόπια, άτινα τοίς πᾶσι τὰ πάντα γίνονται, ίνα τοίς πᾶσιν άρέσωσι, και δουλεύουσιν ίνα μη πεινάσωσι, και πληροατοϋσιν ίνα μη διψήσωσιν. Άληθείς επί μισθῷ συνόντες, ύφίστανται άσμενοι τήν επίδρασιν κόσμου έκπεπτωκότος και ήθικῶς παρακμάζοντος, διότι οϋδεις έσωτερικός σπινθήρ διαμαρτύρεται κατά τής δουλείας των, διότι οϋδεις τούς ένοχλεί έλεγχος άπουσης συνειδήσεως. Και αν δε σπανίως, που και ποτε, ευρεθῶσιν εις τήν δυσάρεστον ανάγκην να δικαιολογήσωσιν έαυτούς και τὰ έργα των, εύκολον εύτυχῶς παρσκευάσαν εις αυτούς τὸ έργον ομαίμονες και όμόσχολοι κριτικοί και αισθητικοί φιλόσοφοι. Η θεωρία τῶν λαχάνων, άτινα φύονται και πρέπει να φύονται τιαυτα ή τιαυτα, αναλόγως του παράγοντος αυτὰ έδάφους και του παχύνοντος αυτὰ λιπάσματος, δεν εινε σημερινή. Τήν γνωρίζεις σύ, διότι σ' ειχε καταλάβει άλλοτε ή μανία ν' ασχολήθης περι τας προόδους τής υλιστικῆς φιλοσοφίας, και γνωρίζεις βεβαίως, πόσον έχει στενήν ή θεωρία εκείνη τήν συγγένειαν προς τὸ περιλάλητον αξίωμα: «οϋδέν νόημα χωρις φωσφόρου», δι' οϋ προσεπάθησαν έσχάτως οί φιλόσοφοι να μεταβάλωσι τὸν άνθρωπον εις άλεστικὴν τινα ή ζυμωτικὴν μηχανήν. Εινε εύκολος αρχή και εύπρόσδεκτος εις τούς νέους άποστόλους, τούς μεταβαλόντας τὸν ναόν τής διανοίας εις οίκον έμπορίου, διότι απαλλάσσει τούς ὤμους των τής ευθύνης, ήν υπέχει πᾶς έλεύθερος άνθρωπος δια τὰ έργα του. Άλλ' ειν' εύτυχῶς άπόβλητος και άβάσιμος αρχή' άπόβλητος, διότι έξομοισί τὰ έργα τής ανθρώπινης διανοίας προς τας βραφανίδας και τας κινάρας, άς δια τιαυτῆς ή τιαυτῆς καλλιέργειας άδρουνουσι κατ' άρέσειαν οί κηπουροί' άβάσιμος, διότι λησμονεῖ, ότι τὸν σπόρον τής βραφανίδος δεν δημιουργοϋσιν άρδεύματα, οϋδὲ μεταβάλλουσιν εις σπόρον ίάσμου ή άρωσις και τὸ λιπάσμα.

Τιαυτή εινε, φίλτατε, δι' όλίγων χαρακτηριζομένη ή νέα φωτογραφική σχολή, ής έπόθησας να διέλθης τήν θύραν. Τοιοϋτοι εν συνόψει πάντες αυτῆς οί άπόστολοι, και τοιοϋτος πρό πάντων και υπέρ πάντας σήμεραν ό Αίμίλιος Ζολά, ό μεσίας και διδάσκαλος τής νέας θρησκείας.

Εῖπον σήμεραν· διότι ό άνθρωπος δεν υπήρξε πάντοτε τοιοϋτος, όποιος παρίσταται δια του τελευταίου του έργου, τής διαβοήτου Nana, οϋδ' άνέβη δια μιᾶς και δια του πρώτου του άλματος εις τὸν περιβλεπτον κολοφῶνα, δν εκορφωσεν υπό τούς πόδας του τὸ σκάνδαλον. Ητο δειλὸς τὸ κατ' αρχάς και περισκερμένος, βαθμηδὸν δε μόνον και κατ'όλίγον παρέσυρεν αυτὸν ό χειμάρρος, όστις επέπρωτο να τὸν φέρη εις

τήν έπισημότητα. Δεν επάλαισεν όμως,—ειν' άληθές—κατά του βορβορώδους βέυματος, διότι οϋτε τήν θέλησιν ειχε, οϋτε τήν δύναμιν. Του έλειπεν ή δημιουργική πρωτοβουλία, ή μόνη δυναμένη να κρατῆνη αυτὸν εις αντίστασιν, οϋδεμίαν δ' άφ' έτέρου ειχε διάθεσιν να φυτοβιώσῃ εις τὸν ισόγειον ὄροφον τῶν μεγάλων παρισινῶν έφημερίδων, αναμετρῶν μετὰ τρόμου τὰς ήμέρας του μηνός, και άγνωῶν πῶς θα γευματίσῃ τήν έσπέραν μη προγευματίσας τήν πρωίαν. Εῖς τιαυτήν πάλην οϋτε ήθελεν οϋτε ήδύνατο ν' άποδυθῆ, δι' όσους λόγους σου εξέθηκα πρό όλίγου, και προτίμησε, φυσικῶ τῷ λόγῳ, να πέσῃ εις τὸν βορβορον, όπου πρόθυμον και έπικροτοϋ έμελλε να σιτιζῆ αυτὸν υλικῶς τὸ υπ' αυτου ήθικῶς και καλλιαισθητικῶς σιτιζόμενον σηῆνος τῶν αναγνωστῶν. Έγραφεν οϋτω αλληλοδιαδόχως τήν Curée, τήν Ventre de Paris, τὸ Assommoir και τήν Nana, έργα πνιγνρά και δυσώδη, άφηγοϋμενα πᾶσαν δυνατὴν υλικὴν και ήθικὴν ασχημίαν τής συγχρόνου κοινωνίας, περιγράφοντα πᾶσαν αυτῆς νοσηρὰν άτροφίαν ή υπερτροφίαν, και μετὰ προδήλου τέρψεως και προτιμήσεως διατρίβοντα περι πᾶν ότι συνήθως καλοϋσιν οί άνθρωποι έλκος, ράκος ή δυσωδίαν, βορβορον, άτιμίαν ή έγκλημα. Και όμως,—παράδοξον άληθῶς τὸ φαινόμενον και αξίον σημειώσεως—προσεπάθησεν ενίοτε ό Zola ν' ανακύψῃ τήν κεφαλὴν υπεράνω τής κατακλυζούσης αυτὸν ίλύος, και ν' αναπνεύσῃ προς στιγμὴν άέρα καθαρώτερον σχετικῶς και υγιεινότερον. Έγραψε δε τότε τήν Conquête de Plassans και τὸ Une page d'amour, έργα πλημμελῆ μὲν πάντως υπό έποψιν καλλιτεχνικὴν, στεροϋμενα δράσεως, ως πάντα του καλάμου του τὰ προτόντα, έζητημένα και μέχρι παιδαριώδους λεπτολογίας διατρίβοντα εις τὰ μικρὰ και δευτερεύοντα, αλλά πνέοντα ὅπως δήποτε άέρα δν δύναται τις ν' αναπνεύσῃ, μη κινδυνεύων να καταπέσῃ υπό ασφυξίας, καιτοι υπό βαθυτέραν ήθικὴν έποψιν οϋχι άμωμα οϋδ' επικρίσεως άνώτερα. Άλλά και ή ασθενής αυτῆ αντίδρασις υπήρξε πρόσκαιρος μόνον και παροδική. Ο άνήρ έπόθει πάντοτε τὸν πληθόν, ανεμμνήσκετο τής παλαιᾶς του διατριβῆς, ειχε la nostalgie de la boue, ως λέγει που ό διασημότερος τῶν συγχρόνων δραματικῶν τής Γαλλίας, και ταχέως επανέπεσεν ὕθεν επί στιγμὴν μόνον και εκ περιστάσεως ειχεν εξέλθει, και έγραψε τήν φοβεράν επί δυσωδία και ακατονόμηστον επί κυνισμῷ Nana, ήτις ευφραίνει σήμεραν—εις δόξαν τής λογικότητος και ήθικότητος τῶν ανθρώπινων πλασματων—έκατομμύρια ίσως αναγνωστῶν. Λέγουσι μάλιστα, και οϋδόλως δυσκολεύομαι να τὸ πιστεύω, ότι ό μέγας αίρεσιάρχης άπαρνεῖται οϋδ' αναγνωρίζει πλέον ως γνήσια διανοητικά του τέκνα τὰ σχετικῶς άσπρα εκείνα και

χλιαρά του μαγειρείου του παρασκευάσματα, ἀπαράλλακτα ὡς ὁ μουσικὸς τῆς Γερμανίας αἰρεσιάρχης Βάγνερ ἀπεκήρυξε τὸν Ριένζην αὐτοῦ, καὶ τὸν Ταγγούζερ καὶ τὸν Λόγγριν καὶ τὸν Ἰπτάμενον Ὁλλανδόν, ἅμα ὡς ἔγραψε τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς μουσικῆς τοῦ μέλλοντος, τὸν *Kückler* τῶν *Nibelungen*. Ἡ μόνη ὑπὲρ τοῦ γερμανοῦ μελογράφου διαφορὰ εἶνε, ὅτι ἐκεῖνου μὲν ἡ μουσικὴ ἔχει νὰ λογαριασθῇ μὲ τὰ ὠτία τῶν ἀπογόνων μας, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἀποτείνεται, ἡ δὲ ὀρθολογία (μὴ ἀναγνώσης, πρὸς Θεοῦ, ἀνθολογία) τοῦ Zola γράφεται διὰ τοὺς συγχρόνους καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνεται, διότι ὁ Zola εἶνε ἀνθρωπὸς πρακτικὸς καὶ οὐδεμίαν ἔχει ὄρεξιν νὰ ἀπενίξῃ πρὸς τὰ ὀμιχλώδη βάθη τοῦ μέλλοντος, ὅτε εἰς τὸ βαλάντιον αὐτοῦ ἐπιτέλλει ὁ χρυσοῦς τοῦ παρόντος ἥλιος.

— Ἀλλὰ τέλος πάντων, θὰ ἐκφωνήσης ἀνυπομονῶν οὐδ' ἀρκοῦμενος ἴσως καὶ πάλιν εἰς γενικότητα, τί πρᾶγμα εἶνε αὐτὴ ἡ Nana, τὴν ὁποῖαν κακεντρεχῶς ἐμάντευσεσ ὅτι ἤθελα νὰ ἀναγνώσω, καὶ τὴν ὁποῖαν προπηλακίζεις χωρὶς νὰ μοῦ στέλλῃς ;

Τὴν προπηλακίζω ἀληθῶς, καὶ μὴ δὲν ἔχω δίκαιον ; Καθ' ἓν καὶ μόνον ἴσως ἔχω ἀδικον, ὅτι λησμονῶ τὸ πηλόφυρτον αὐτῆς μέτωπον, εἰς ὃ οὐδεὶς πλέον δύναται νὰ κολλήσῃ πηλός. Σὺ ὅμως θέλεις *les points sur les i*, θέλεις τὰ πράγματα μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα, θέλεις νὰ μάθῃς τί εἶνε ἡ Nana καὶ ποῖα τῆς ἡ ἱστορία. Καὶ εἰς τὰς δύο σου αὐτὰς ἐρωτήσεις ἡ ἀπάντησις δὲν εἶνε δύσκολος, μολονότι τὸ εὐῶδες ἔργον τοῦ Zola δὲν ἠπλωσεν ἔτι εἰς τὸν ἥλιον ὅλα του τὰ πέταλα, οὐδ' ἀνέδωκεν ἔτι ἡ χόανη τοῦ χημικοῦ του ἐργαστηρίου ὅλον αὐτῆς τὸ ἀμμωνιακὸν ὄξυ καὶ ὅλον τῆς τὸ ὑδροθειωμένον ἀέριον. Τὸ νεογέννητον τέρας δὲν ἐτέχθη ἔτι ἀρτιμελές, καὶ μόλις ἴσως τὸ ἐν τρίτον τῆς περιλαλήτου μυθιστορίας ἐδημοσιεύθη μέχρι τοῦδε εἰς τὰς στήλας τοῦ Voltaire, ὅστις δὲν ἐμάντευε βεβαίως ὅτε ἔγραψε : *ce qu'on méprise ne peut jamais intéresser*, ὅτι ἔμελλε μίαν ἡμέραν τὸ ὄνομά του νὰ καλύψῃ τοιαύτας βδελυγμίας. Ἄλλ' ἂν οἱ παλαιοὶ ἔλεγον ἐξ ὄνυχος τὸν *léonta*, καὶ ἂν ὁ Cuvier ἐκ μιᾶς πολλάκις καὶ μόνης σιαγόνος προκατακλυσμαίου ζώου ἀνεδημιούργησεν ὀλόκληρον τὸ ἄτομον καὶ τὴν οἰκογένειάν του, πολὺ εὐκολώτερον εἶνε νὰ διαγράψῃ τις δι' ὀλίγων μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶν γραμμῶν τὴν ἡρωίδα τοῦ Zola, καὶ νὰ εἰκάσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς. Ἡ Nana, φίλε μου, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ σημερινὴ Μαγδαληνὴ τῶν Παρισίων, — πολὺ πρὶν ἢ γονυπετήσῃ, ἐννοεῖται, εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος — καταβαίνουσα ἀνά μίαν, πολλάκις δὲ καὶ ἀνά δύο καὶ πλειοτέρας, τὰς βαθμίδας τῆς κοινωνικῆς κλίμακος, καὶ μεταπίπτουσα βαθ-

μῆδὸν ἀπὸ κόρης εἰς ἠθοποιόν, ἀπὸ ἠθοποιοῦ εἰς ὑπότροπον, ἀπὸ ὑποτρόφου εἰς . . . τὸ μαντεύειν εἶνε περιττὸν νὰ τὸ γράψω. Φαντάσου τερατώδες τι κράμα τῆς *Kamellioφόρου Κυρίας* τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμά, τῆς *Δεσποινίδος Κασμίρ* τοῦ Κλαρετῆ, τῆς *Cara* καὶ τῆς *Madelon* καὶ τῆς *Madame Frusquin* δὲν ἐνθουοῦμαι τώρα τίνων ἄλλων συγχρόνων συγγραφέων τῆς Γαλλίας, πρόσθε εἰς τὸ κράμα αὐτὸ τῆς πραγματικωτάτης πραγματικότητος τὴν ὠμὴν καὶ ἀψιμυθιώτην ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν δηλ. ἐκεῖνην ἣν διέπυσι συνήθως καὶ κανονίζουσιν εἰς τὰ εὐνομούμενα κράτη αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις, καὶ ἔχεις ἀκριβεστάτην καὶ ἀπταιστον ἐνώπιόν σου τὴν ἱλαρὰν εἰκόνα τῆς ἡρωίδος τοῦ Zola. Ὅποια δὲ νῦν, μεθ' ὅσα σοῦ εἶπον ἀνωτέρω, διαπλάττεται ἡ ἱστορία τῆς ποιητικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν φυσιολογικὴν γραφίδα τοῦ νέου Balzac τῆς Γαλλίας, εὐκόλως, ὑποθέτω, μαντεύεις. Ἄν ὅμως δὲν μαντεύῃς, λυποῦμαι ὅτι δὲν τολμῶ νὰ εὐκολύνω τὴν μαντείαν σου. Φοβοῦμαι μὴ καὶ αὐτὸς ὁ χάρτης ἐρυθρίασῃ, μολονότι ὁ Κικέρων βεβαίως ὅτι *carta non erubescit*. Φαντάσου μόνον — καὶ μὴ μοῦ εἴπῃς ὅτι δὲν ἔχεις φαντασίαν, διότι οὐδεμίαν πρὸς τοῦτο χρειάζεται φαντασία, ὁποῖαν σὺ τὴν ἐννοεῖς — φαντάσου καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν γυμνότητα πάσας τὰς κοινὰς καὶ καθ' ἡμέραν περιπετείας βίου κοινῶν κοινοτάτης Φρύνης· ὑπόθεσις τὴν σκηνὴν αὐτῶν οὐ μόνον πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχει σηπεδὼν καὶ μίασμα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου εἶνε καθαρώτερος συνήθως ὁ ἀήρ, διότι ὁ Zola τοσοῦτον ἀπεταμίευσε ποσὸν διεσφραμμένης ἀτμοσφαιρας ἐκ τῶν καταγωγῶν, ἅτινα καυχᾶται ὅτι ἐπεσκέφθη καὶ ἠρεύνησε χάριν σπουδῆς, καὶ τοσοῦτον ἐσυνείθισεν εἰς αὐτὴν τοὺς πνεύμονάς του, ὥστε τὴν μεταγγίζει πανταχοῦ ὅπου θέτει τὸν πόδα του, ἵνα καὶ ἐκεῖ ἀναπνῆρ ἀνετώτερον· ἐκλεξὸν ὡς δευτερεύοντα καὶ τριτεύοντα τῆς μυθιστορίας ἡρωας ὅσους καὶ οἴους θέλεις, μικροὺς ἢ μεγάλους, ἄρρενας ἢ θήλειους, νέους ἢ γέροντας, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἔχωσιν ὅ,τι καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι αἰδῶ, συνείδησιν, τιμὴν, πνεῦμα ὑγιές, τρόπων εὐγένειαν καὶ γλώσσης ἀβρότητα· ταῦτα πάντα, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, φαντάσου τα συμπεφυρμένα διὰ μακρῶν λεπτολόγων καὶ μονοτόνων περιγραφῶν, εἰς ὅλον στερούμενον καὶ τοῦ ἐλαχίστου δραματικοῦ διαφέροντος· φαντάσου τὰ πράγματα αὐτὰ λεγόμενα ὡμῶς καὶ ἀπροσποίητως διὰ τῶν λέξεων ἐκεῖνων, ἃς ἀποκλείουσιν ὅλων τῶν γλωσσῶν τὰ λεξικά, καὶ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα διαλεγόμενα ὅπως καὶ αὐτοὶ τῶν κατέργων οἱ κάτοικοι καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὴν τράπεζαν οἰνοπωλείου ἀναισθητοῦντες μέθυσοι αἰσχύνονται συνήθως νὰ λαλήσωσι· φαντάσου τέλος, ὅτι τὴν γλώσσαν αὐτὴν τὴν ὁ-

μιλοῦσιν ὄχι μόνον οἱ τὸ ἠθικὸν ἴζημα πάσης κοινωνίας ἀποτελοῦντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνωτέρας αὐτῆς τάξεις κατέχοντες, καὶ... αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, περιγράφων ἢ διηγούμενος· φαντάσου τα ὅλα αὐτὰ—τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε δύσκολον—καὶ θὰ ἔχῃς, οὐχὶ βεβαίως ἀκριβῆ, διότι τὴν περὶ τοῦ Zola ἀκριβείαν μόνον ἀπὸ τοῦ καλάμου του δύναται τις ν' ἀρυσθῆ, ἀλλ' ἀμυδράν πως καὶ κατὰ προσέγγισιν εἰκόνα τοῦ φιλολογικοῦ ἀριστουργήματος, οὐτινος δὲν σοῦ ἦτο, βλέπεις, πεπωμένον νὰ κάμῃς δι' ἐμοῦ τὴν γνωριμίαν.

Μὴ δὲ νομίσῃς, ὅτι ὁ μέγας τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φυσιολογικῆς πραγματικότητος μύστης εἶνε κἀν ἀληθῆς πανταχοῦ, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἄλλην τιμὴν, ἔχει κἀν l'honneur du déshonneur. Οὐδὲ τοῦτο. Ἄρκει μόνον νὰ σοῦ σημειώσω, ὅτι κατὰ τὸν Zola τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσεως τῆς Nana ὅλος ὁ παρισινὸς κόσμος, tout Paris ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι, περὶπατεῖ εἰς τὴν στοάν τῶν Variétés, πρᾶγμα αὐτόχρομα ψευδές, διότι εἰς τὰ foyers τῶν γαλλικῶν θεάτρων δὲν φοιτᾷσι συνήθως παρισίνοι, ἀλλ' ἐπαρχιώται μόνον καὶ ξένοι. Γάλλος κριτικός, ἀναφέρων ἐσχάτως τὸ πρᾶγμα, λέγει χωρὶς τινος δισταγμοῦ, ὅτι le fait d'arpenter un foyer de théâtre οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ provincialisme attristant, cachet d'une provenance étrangère. Ὀλίγον περαιτέρω ἡ κόμησσα Muffat ἐγείρεται τῆς θέσεως αὐτῆς, ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ της, ἵνα ὑποδεχθῆ τοὺς ἐρχομένους εἰς ἐπίσκεψιν· πόσον ἀληθές εἶνε ὅτι ὁ Zola ἐγνώρισε μὲν ἴσως πῶς ὑποδέχονται αἱ Φρῦναι τοὺς πελάτας των ἀλλ' ἀγνοεῖ πῶς φέρονται αἱ κόμησσαι πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰς αἰθούσας αὐτῶν! Μετὰ μικρὸν παρίστανται εὐωχηταὶ παρισίνοι πίνοντες τὸν καμπανίτην των... εἰς τὸ τέλος τοῦ δείπνου, πρᾶγμα ἐπιτρεπόμενον πλέον σήμερον μόνον εἰς τῆς Ὠδέρνης τοὺς κατοίκους. Καὶ ταῦτα ἀπὸ τῶν πρώτων μόνον σελίδων τοῦ βιβλίου. Τὰ μετὰ ταῦτα εἶν' ἔτι χεῖρονα καὶ τερατωδέστερα.

Τοιαύτη καὶ ἡ Nana, ἣν ἤθελες μὲν σὺ ν' ἀναγνώσῃς, σοῦ ἀπαγορεύω δ' ἐγώ, ὡς φίλος κηδόμενος οὐ μόνον τῶν ἡθῶν σου, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων τῆς καλλαισθησίας σου.

Σὺ ὅμως μειδιάς ἴσως ἀδιαφόρως, καὶ λέγεις καθ' ἑαυτὸν: «τὴν ἀναγινώσκω ἐλληνιστί, ἀφοῦ δὲν μοῦ τὴν σέλλεις γαλλισί. Γίνομαι συνδρομητῆς εἰς τὴν εὐσπλαγχνον ἐφημερίδα, ἥτις ἀνέλαβε νὰ συμπληρώσῃ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὴν ἀνατροφὴν τοῦ γένους, καὶ ἂν δὲν δύναμαι ν' ἀπολαύσω τὸ πρωτότυπον, ἀπολαύω κατ' ἀνάγκην τὴν μετάφρασιν». Τὸ γνωρίζω, φίλε μου, καὶ γνωρίζω ἀκόμη καὶ κατ' ἄλλο, τὸ ὅποιον σὺ πιθανῶς, ὡς ἐπαρχιώτης, δὲν γνωρίζεις ἀκόμη. Γνωρίζω ὅτι εἰς ἄλλης ἐφημερίδας τὰς στήλας ἀνηγγέθη ἢ μετάφρασις ἄλλου εὐώδους γαλλικοῦ μυθιστο-

ρήματος τῆς Courtisane vierge, καὶ εἰς τὰς γωνίας τῶν ὁδῶν τῆς πρωτεύουσας προεκκηρύχθη πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἢ προσεχῆς μετάφρασις τοῦ: Λούκιος ἢ Ὅρος τοῦ Λουκιανοῦ! Εἶν' ἀληθές δυστυχῶς· καὶ ἡμεῖς οἱ νήπιοι ἔτι ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, παρακαλοῦμεν ὅμως πεῖροι παρὰ λυδίων ἄρμα τὰς προόδους τῆς ἐσπερίας, καὶ γινόμεθα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀληθινὰ enfants terribles, καὶ ἐντρεπόμεθα νὰ φανῶμεν ὑσεροῦντες εἰς τὴν ὁδόν, ἣν τέμνει ἀπὸ τινος ἢ φυσιολογικῆ σχολῆ, ἐκρίζουσα καὶ καταβάλλουσα δι' ἀμειλίκτης ἀξίνης πᾶν ὅ,τι αἰδήμων φυλάττει ἢ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ ὡς πολῦτιμον αὐτῆς κειμήλιον, πᾶν ὅ,τι περιθάλλει μετὰ στοργῆς ἢ φαντασία ὡς ἄσυλον ἀναψυχῆς ἐν ὧραις πικρίας καὶ ἀπογοητεύσεως.

Table rase λοιπόν! Ἄς παρατεθῶσι καὶ εἰς τοῦ Ἑλλῆνος τὴν τράπεζαν τὰ καρυκεύματα τοῦ Zola, ἀφοῦ καὶ μάγειροι ὑπάρχουσι πρόχειροι, καὶ δαιτυμόνες πληρώνοντες, καὶ censores ἐπινεύοντες, καὶ θεαταὶ εὐφημοῦντες.

Ποῖται ὅμως θὰ ἦνε τῶν δείπνων αὐτῶν αἱ συνέπειαι;

Εἶνε ἰατρικὸν τὸ ζήτημα, καὶ ἄς σκεφθῶσιν ἄλλοι περὶ τοῦ πρᾶγματος. Κολὸν ὅμως, νομίζω, θὰ ἦτο, νὰ σκεφθῶσι κάπως ἐγκαίρως· διότι προτιμότερα εἶνε πάντοτε ἡ διαίτα τῆς θεραπείας.

Δι' αὐτὸ καὶ εἰς σέ, ἀγαπητέ μου φίλε, τὴν διαίταν συνιστῶ ἢ θεραπεία δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλῆς, καὶ εἶνε πάντοτε τοῦναντίον δυσάρεστος.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

Τὸ κατωτέρω συγνητικὸν διήγημα ἀπεσπάσθη ἐκ τοῦ ἀξιοσπουδαίου συγγράμματος τοῦ διασήμου Γάλλου ψυχιάτρου Leuret, τοῦ ἐπιγραφομένου «Fragments psychologiques sur la folie» Σ. τ. Δ.

Ἡ ΑΤΥΧΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Οὐδεὶς τῶν ἀσθενῶν ἡμῶν ὑπέστη δυστυχήματα τόσον συνεχῆ ὅσον ἡ ἀτυχῆς Μαργαρίτα, καὶ οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστῆ ταῦτα μετὰ περισσοτέρας ὑπομονῆς. Ἡ ἀτυχῆς φαίνεται ὅτι ἐδημιουργήθη διὰ νὰ ὑποφέρῃ. Ἡλικίαν ἔχει ἐτῶν ἐξηκονταοκτώ, καὶ πρὸ ἐξηκονταοκτῶ ἐτῶν ἀποθνήσκει οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τῆς ἀθλιότητος καὶ ὑπὸ τῆς πείνης πιεζομένη. Ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐξήσκει ἐπάγγελμα τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἐμπνέει ἀηδίαν. Ὅτε ἦτο κόρη ἐφόρει ῥάκη δυσώδη, σπανίως ἐδίδετο αὐτῇ τροφὴ ἐπαρκῆς, δὲν εἶχε δὲ οὔτε φίλην, οὔτε σύντροφον. Νεωτάτη ἐγένετο σύζυγος ἐρογάτου, ὅστις ὕβριζε, προσέβαλλε καὶ ἔδερεν αὐτὴν, εἰς τρόπον ὥστε οὐ μόνον δὲν ἀπῆλαυσε οὔτε μιᾶς ἡμέρας εὐδαιμονίαν, ἀλλ' οὔτε κἀν ἔλαβε μιᾶς μόνης ἡμέρας ἀνάπαυσιν. Ὅπως ὑποφέρει τόσῃν δυστυχίαν, τίς ἐστήριζεν αὐτὴν; Δύο χάριτες διὰ τὰς ὁ-